

Wyrok z dnia 18 lutego 2004 r., V CK 241/03

W razie skierowania egzekucji do przedmiotu obciążonego zastawem, zastawnik może w drodze powództwa żądać zwolnienia tego przedmiotu od egzekucji, jeżeli zabezpieczona zastawem wierzytelność nie jest jeszcze w całości wymagalna.

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Maria Grzelka

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Banku Polskiej Spółdzielczości, S.A. w W., III Oddziału w W. przeciwko Przedsiębiorstwu Handlowo-Usługowemu „P.”, spółce z o.o. w B. i Henrykowi S. o zwolnienie od egzekucji, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 lutego 2004 r. kasacji strony pozwanej Przedsiębiorstwa Handlowo-Usługowego „P.”, spółki z o.o. w B. od wyroku Sądu Okręgowego w Legnicy z dnia 23 stycznia 2003 r.

oddalił kasację i zasądził od pozwanego Przedsiębiorstwa Handlowo-Usługowego „P.”, sp. z o.o. na rzecz powoda kwotę 1200 zł kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w Jaworze wyrokiem z dnia 4 października 2002 r. uwzględnił powództwo Banku Polskiej Spółdzielczości S.A. w W., III Oddziału w W. i zwolnił od egzekucji ciągnik ursus 1212 zajęty u dłużnika Bolesława Z. przez komornika w sprawach egzekucyjnych z wniosku pozwanych „P.”, spółki z o.o. w B. i Henryka S.

Sąd Rejonowy ustalił, że ciągnik ursus 1212 jest przedmiotem zastawu rejestrowego ustanowionego przez Bolesława Z. na rzecz poprzednika prawnego strony powodowej Dolnośląskiego Banku Regionalnego S.A. w W., w celu zabezpieczenia wierzytelności z tytułu zaciągniętego kredytu. W ocenie Sądu

Rejonowego, stan zobowiązania dłużnika w stosunku do powodowego Banku nie pozwala na przymusowe dochodzenie od niego należności i dlatego niemożliwe było przystąpienie Banku do postępowania egzekucyjnego w charakterze wierzyciela egzekwującego i skorzystanie z pierwszeństwa zaspokojenia. Niemożliwe było także zabezpieczenie roszczeń Banku przed upływem terminu spełnienia świadczenia, o którym mowa w art. 26 ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, gdyż spłata dalszej części kredytu nie jest zagrożona.

Powołując się na pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 29 listopada 2001 r., V CKN 616/00 (OSNC 2000, nr 7-8, poz. 105) Sąd Rejonowy uznał, że stronie powodowej będącej osobą trzecią w rozumieniu art. 841 § 1 k.p.c. przysługuje żądanie zwolnienia przedmiotu od egzekucji, egzekucja bowiem narusza jej prawa, skoro w razie sprzedaży zajętego ciągnika strona powodowa zostanie pozbawiona zabezpieczenia.

Apelację pozwanej „P.”, spółki z o.o. w B. od powyższego wyroku Sąd Okręgowy w Legnicy oddalił wyrokiem z dnia 23 stycznia 2003 r. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji i ocenę, że egzekucja skierowana do przedmiotu zastawu narusza prawa zastawnika, co uzasadnia powództwo na podstawie art. 841 § 1 k.p.c.

W kasacji opartej na obu podstawach wymienionych w art. 393¹ k.p.c. pozwana „P.”, spółka z o.o. w B. zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 841 k.p.c., polegającą na przyjęciu, że zajęcie przedmiotu zastawu przez organ egzekucyjny narusza prawa zastawnika – co pozostaje w sprzeczności z art. 21 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. Nr 149, poz. 703 ze zm. – dalej: "u.z.r.r.z.") oraz art. 1025 k.p.c., przewidującym możliwość zaspokojenia zarówno zastawnika, jak i wierzyciela osobistego w postępowaniu egzekucyjnym z przedmiotu zastawu, błędną wykładnię art. 26 u.z.r.r.z., polegającą na przyjęciu, że zajęcie przedmiotu zastawu, a co za tym idzie zmniejszenie wartości zabezpieczenia udzielonego kredytu nie daje zastawnikowi uprawnienia do żądania dodatkowego zabezpieczenia udzielonego kredytu przed terminem jego wymagalności, co pozostaje w sprzeczności z twierdzeniami powoda i celowością wytoczenia powództwa ekscydencyjnego, niezastosowanie art. 17 ust. 1 *in fine* u.z.r.r.z., a w konsekwencji przyjęcie, że następcy prawnemu banku, na rzecz którego

ustanowiono zastaw rejestrowy, przysługuje skuteczne prawo zastawu, pomimo niedokonania wpisu nabywcy zabezpieczonej wierzytelności do rejestru zastawów.

W zakresie przepisów postępowania skarżąca zarzuciła naruszenie art. 232 w związku z art. 841 k.p.c. przez przyjęcie, że dla zwolnienia zajętej rzeczy od egzekucji w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego wystarczające jest samo wykazanie przysługującego osobie trzeciej prawa, a nieudowodnienie jego naruszenia w oparciu o fakty, z których powód wywodził swoje żądanie, art. 230 k.p.c. przez przyjęcie za prawdziwe faktów podanych przez powoda, związanych z rzekomym brakiem możliwości wystawienia przez powoda bankowego tytułu egzekucyjnego bądź bankowego tytułu zabezpieczenia, pomimo tego, że naruszenie przez Sąd pierwszej instancji art. 140 k.p.c., polegające na nedoręczeniu pozwanej odpisu pisma, w którym powód odmiennie niż w treści pozwu przytaczał powyższe twierdzenia, uniemożliwiło skarżącej ustosunkowanie się do nich, art. 381 i 382 k.p.c. przez nieuwzględnienie zawartego w apelacji wniosku pozwanego o zobowiązanie powoda do przedstawienia umowy kredytowej wraz z aneksami, harmonogramem oraz zestawieniem dokonanych wpłat, co uniemożliwiło ocenę zasadności twierdzenia powoda o niemożności wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego czy bankowego tytułu zabezpieczenia, art. 140 k.p.c. w związku z art. 385 k.p.c. przez przyjęcie, że fakt uchybienia proceduralnego Sądowi pierwszej instancji, polegającego na nedoręczeniu pozwanej odpisu jednego z pism powoda, w którym zmieniał on stanowisko co do wymagalności zabezpieczonego kredytu, nie miał wpływu na treść orzeczenia, w sytuacji, w której, zdaniem skarżącego, okoliczność ta powinna mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawą powództwa ekscydencyjnego przewidzianego w art. 841 k.p.c. jest naruszenie prawa osoby trzeciej przez zajęcie określonego przedmiotu w toku egzekucji. W judykaturze utrwalony jest pogląd, że osobą trzecią w rozumieniu tego przepisu jest każda osoba (poza dłużnikiem egzekwowanym), której prawa zostały naruszone w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie tytułu wykonawczego. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 listopada 2001 r., V CKN 616/00 wskazał, że w razie skierowania egzekucji do rzeczy obciążonej zastawem, zastawnik jest osobą trzecią w rozumieniu art. 841 § 1 k.p.c.

Zastaw polega na obciążeniu rzeczy prawem, na mocy którego wierzyciel będzie mógł dochodzić zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy. Skierowanie egzekucji do przedmiotu obciążonego zastawem ma ten skutek, że w razie sprzedaży zajętego przedmiotu nabywca stanie się właścicielem bez żadnych obciążeń (art. 879 k.p.c.). Oznacza to, że prawo zastawu wygaśnie, naruszenie prawa zastawnika przez skierowanie egzekucji do przedmiotu zastawu wydaje się więc oczywiste.

Nie da się jednak zaprzeczyć, że w razie skierowania egzekucji do przedmiotu zastawu, poza powództwem ekscydencyjnym zastawnik ma także inny sposób uzyskania ochrony. Możliwość taką daje art. 1034 w związku z art. 1030 k.p.c. Wierzyciel, któremu przysługuje umowne prawo zastawu i który udowodni je dokumentem publicznym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym, może wziąć udział w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z ruchomości. W przypadku zastawu rejestrowego dokumentem publicznym jest odpis z rejestru zastawów (art. 42 ust. 3 u.z.r.r.z.). Udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji daje zastawnikowi prawo pierwszeństwa w zaspokojeniu zgodnie z art. 1025 k.p.c.

Do udziału w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję zbędne jest nawet korzystanie z art. 26 u.z.r.r.z. lub innych przepisów umożliwiających postawienie w stan wymagalności wierzytelności dotychczas niewymagalnej, wymagalność zabezpieczonej zastawem wierzytelności nie jest bowiem przesłanką udziału w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję. W podziale uczestniczą wierzyciele wymienieni w art. 1030 k.p.c. niezależnie od tego, czy termin płatności ich wierzytelności już nastąpił.

Ze względu na dopuszczalność udziału zastawnika w podziale sumy uzyskanej z egzekucji może nasuwać się wątpliwość, czy skierowanie egzekucji do przedmiotu zastawu i w konsekwencji wygaśnięcie zastawu rzeczywiście narusza prawo zastawnika. Celem zastawu jest przecież uzyskanie zaspokojenia i pierwszeństwa przed dłużnikami osobistymi, a to może być zachowane w razie udziału zastawnika przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji.

Trzeba jednak zauważyć, że dla zastawnika nie jest obojętny czas zaspokojenia. Wierzyciel może odmówić przyjęcia niewymagalnego świadczenia; przed terminem wymagalności może ono być dla niego mało przydatne lub nawet spowodować szkodę. Na przykład przy umowie kredytowej nie chodzi o to, aby

kredytodawca otrzymał w dowolnym czasie zwrot kwoty zaofiarowanego kredytu, ale o pozostawienie środków drugiej stronie przez określony czas, za co kredytodawca otrzymuje wynagrodzenie. W razie zabezpieczenia wierzytelności zastawem prawo zastawnika obejmuje nie tylko uprzywilejowanie w egzekucji, ale także prawo zachowania zastawu do czasu wymagalności zabezpieczonej nim wierzytelności.

W sytuacji, w której zabezpieczona zastawem wierzytelność nie jest w całości wymagalna, udział zastawnika w podziale sumy uzyskanej z egzekucji przedmiotu zastawu nie chroni w pełni jego prawa. Wcześniejsze skierowanie egzekucji do przedmiotu zastawu narusza więc prawo zastawnika, mimo że może on zgłosić swój udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Prowadzi to do wniosku, że w razie skierowania egzekucji do przedmiotu obciążonego zastawem, zastawnik może w drodze powództwa żądać zwolnienia tego przedmiotu od egzekucji, jeżeli zabezpieczona zastawem wierzytelność nie jest jeszcze w całości wymagalna. W takim przypadku do zastawnika należy wybór, czy wytoczyć powództwo ekscydencyjne, czy zadowolić się uprawnieniem wynikającym z art. 1034 w związku z art. 1030 k.p.c.

Wszystkie liczne zarzuty kasacji, dotyczące naruszenia przepisów postępowania, zmierzają do wykazania wadliwości ustalenia, że powodowy Bank nie ma podstaw żądania spełnienia świadczenia przez dłużnika przed terminem wymagalności. Okoliczność ta nie jest istotna dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyż bez względu na zagrożenia dla spełnienia świadczenia przez dłużnika, powodowy Bank ma prawo do zachowania zastawu do czasu wymagalności zabezpieczonej tym zastawem wierzytelności i wobec naruszenia tego prawa przez skierowanie egzekucji do przedmiotu zastawu przysługuje mu powództwo z art. 841 k.p.c. Z tego względu chybione są również zarzuty naruszenia art. 841 k.p.c. i art. 26 u.z.r.r.z.

Także zarzut naruszenia art. 17 ust. 1 u.z.r.r.z. nie jest trafny. Wymieniony przepis uzależnia skuteczność przeniesienia zastawu rejestrowego od wpisu nabywcy do rejestru zastawów. Bezsporne jest, że pierwotnie wierzytelność w stosunku do dłużnika Bolesława Z. i zastaw na ciągniku, stanowiącym jego własność, przysługiwały Dolnośląskiemu Bankowi Regionalnemu S.A. w W. Na podstawie uchwały Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 3 lipca 2002 r. Dolnośląski

Bank Regionalny S.A. został przejęty przez powodowy Bank. Przy tego rodzaju sukcesji generalnej przepis art. 17 ust. 1 u.z.r.r.z. nie ma zastosowania.

Z powyższych względów na podstawie art. 393¹² k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.